

ФАРМІРАВАННЕ ВЕДАЇ У НАВУЧЭНЦАЇ З ІНТЭЛЕКТУАЛЬНОЇ НЕДАСТАТКОВАСЦЮ

Частка II

**Кабелка Іван Уладзіміравіч, дацэнт
кафедры спецыяльнай педагогікі**

ПЛАН

1. **Способы і этапы фарміравання паняццяў.**
2. **Арганізацыя працы з тэрмінамі.**
5. **Вывучэнне прычынна-выніковых сувязяў.**

Способы фарміравання паняццяў

Індуктыўны і дэдуктыўны спосабы.

- Паслядоўнасць фарміравання паняцця **індуктыўным спосабам**: а) назіранне аб'ектаў, б) іх параўнанне, вылучэнне істотных прыкмет, в) абагульненне прыкмет, г) вызначэнне паняцця, д) ужыванне паняццяў.
- Чарговасць фарміравання паняцця **дэдуктыўным спосабам**: а) вызначэнне паняцця, б) арганізацыя работы па засваенню яго прыкметы, в) замацаванні прыкмет, г) усталяванне сувязі з іншымі паняццямі, д) практыкаванні ў адрозніванні паняццяў.

Этапы фарміравання паняццяў

1. Высвятленне ў навучэнцаў **запасу ўяўленняў** аб вывучаемым аб'екце, набытых раней. Правядзенне *ўступнай гутаркі*. Яе спалучэнне з дэманстрацыяй вобразных наглядных дапаможнікаў.

Дбайнае прадумванне сістэмы пытанняў да гутаркі. Прад'яўленне школьнікам пры правядзенні працы па фарміраванні, напрыклад, паняцця «двухдольных», пытанняў па высвятленні ўяўленняў аб органах кветкавых раслін: «З якіх органаў складаецца расліна?», «З якога органа раслін утвараецца плод?», «З якой часткі кветкі ўтвараецца плод?», «Якія бываюць плады?», «Што спее ў плодзе?».

Этапы фарміравання паняццяў

2. Арганізацыя **назіранняў** навучэнцаў за знешняй будовай аб'екта ў пэўнай чарговасці.
- **Па-першае**, сузіраньне сухога насення кветкавых раслін. Правядзенне работы па высвятленню іх формы, велічыні, афарбоўкі. Падвядзенне вучняў да высновы: насенне розных кветкавых раслін рознае па форме, велічыні, афарбоўцы.
 - **Па-другое**, сузіраньне сухога насення фасолі. Выкананне па камандзе настаўніка практычных дзеянняў: вызначэнне, чым пакрытае насенне фасолі; устанаўленне, якая абалонка навобмацак і як яна здымаецца з сухога насення; высвятленне прызначэння абалонкі.
 - Фармуляванне сумеснай высновы аб знешняй будове насення фасолі: наяўнасць абалонкі.

Этапы фарміравання паняццяў

- 3. Тлумачэнне** настаўнікам унутранай будовы аб'екта (семені фасолі) з апорай на табліцу. Захаванне паслядоўнасці высвятлення частак зародку: дзве семядолі, карэньчык, сцяблінка, пупышка з лісцікамі.
- 4. Арганізацыя *лабараторнай работы*.**
Прымяненне раздатачнага матэрыялу: набрынялае насенне фасолі. Франтальнае выкананне навучэнцамі працы па камандзе настаўніка і ў спалучэнні з паказам.
Правядзенне абагульняючай гутаркі па вылучэнню істотных прыкмет зародка насення фасолі: дзве семядолі, карэньчык, сцяблінка і пупышка з лісточкамі.

Этапы фарміравання паняццяў

5. **Схематычная замалёўка** вучнямі прэпараванага насення фасолі, падпісванне назваў яго частак. Падвядзенне да абагульняючыя высновы (*вызначэнню паняцця*), якое адлюстроўвае найбольш істотныя прыкметы двухдольных: «Зародак фасолі мае дзве семядолі. Расліны, зародак якіх мае дзве семядолі, называюцца двухдольнымі. Фасоля – двухдольная расліна».
6. Выкананне вучнямі, пад кіраўніцтвам настаўніка, **спецыяльных практыкаванняў** па ўдакладненню і засваенню прыкмет фарміруемага паняцця: паказ, называнне, распазнанне, вызначэнне, групоўка і інш. Прымяненне натуральных і ілюстрацыйных дапаможнікаў.

Этапы фарміравання паняццяў

7. Праверка засваення вучнямі паняцця. Праца з раздатачным матэрыялам: праросткі фасолі. Высветленне, з якіх частак зародка развіваюцца органы будучага расліны. Устанаўленне пэўнай паслядоўнасці іх утварэння: карань, сцябло, лісце, кветкі, плады і насенне.

Найважнейшыя крытэрыі авалодання школьнікамі паняццем: веданне азначэння і яго зместу, гэта значыць, істотных прыкмет, сувязяў і адносін паміж прыкметамі; наяўнасць вобразных уяўленняў аб аб'екце або з'яве; прымяненне паняццяў пры вырашэнні прыкладных практычных задач.

Арганізацыя працы з тэрмінамі

- **Цяжкасці ў навучэнцаў па іх авалоданню** абумоўлены складанасцю фарміравання паняццяў, немалой колькасцю тэрмінаў, у тым ліку і замежных, неадпаведнасць іх штодзённым словам.
- **Класіфікацыя тэрмінаў.** Зыходзячы з класіфікацыі паняццяў паводле зместу, сярод тэрмінаў адрозніваюць *марфалагічныя, анатамічныя, фізіялагічныя, сістэматычныя, экалагічныя і інш.*
- Асновай іншай класіфікацыі тэрмінаў з'яўляецца *колькасць слоў, што выкарыстоўваецца для іх абазначэння.* Вылучаюць *простыя* тэрміны, якія складаюцца з аднаго слова (печань, размнажэнне і інш.) і *складаныя*, утвораныя двума і больш словамі (падстраўнікавая залоза, малы круг кровазвароту).

Арганізацыя працы з тэрмінамі

Метадычныя прыёмы тэрміналагічнай работы

- *Падпісванне* навучэнцамі на малюнку ў сшытку назваў вивучаемых аб'ектаў (частак).
- *Запісванне* тэрміна на дошцы (прад'яўленне картак са словамі).
- *Прагаворванне* навучэнцамі тэрмінаў услых і пра сябе,
- *Выяўленне этымалогіі*, г. зн. паходжання. Пры вивучэнні выпарэння вады лісцем, настаўнік тлумачыць, што на паверхні ліста ёсць адтуліны-вусцейкі («роцікі»).
- *Высвятленне семантыкі* тэрміна, г. зн. яго сэнсавага значэння. Пры вивучэнні будовы кветкі паспрабаваць растлумачыць навучэнцам, чаму асобныя часткі расліны называюцца *кветаножкай, кветаложам, чашачкай*.

Вывучэнне прычынна-выніковых сувязяў

- Этапы дзейнасці настаўніка па фарміраванні ў школьнікаў уменняў ўсталёўваць каузальныя сувязі. **Першы** – тлумачэнне існуючых залежнасцяў. **Другі этап** – сумесная дзейнасць па іх раскрыцці.
- Цяжкасці навучэнцаў у авалоданні паняццямі «прычына» і «вынік». Паказ сувязі паміж імі на *краязнаўчым* або *ілюстрацыйным* матэрыяле. Дамінаванне рэпрадуктыўнага ўзроўню ўстанаўлення школьнікамі прычынна-выніковых сувязяў.
- **Прыёмы падвядзення** вучняў да раскрыцця каузальных сувязяў: акцэнтаванне ўвагі на пытанні «чаму?», усталяванне *двухбаковых* сувязяў, указанне *колькаснага* фактару.

Літаратура

- Кабелка, И.В. Обучение биологии учащихся вспомогательной школы: учеб-метод. пособие / И.В. Кабелка. – Минск : БГПУ, 2013. – 180 с.
- Кабелка, И.В. Формирование знаний у учащихся с интеллектуальной недостаточностью на уроках биологии / И. В. Кабелка // Спецыяльная адукацыя. – 2017. – № 3. – С. 29 – 34.
- Кручинина, С.С. Методика преподавания естествознания во вспомогательной школе: учеб.-метод. пособие. / С.С. Кручинина, И.В. Кабелка. – Мн. : БГПУ, 2002. – 102 с.
- Соломина, Е.Н. Формирование естественнонаучных знаний в специальной школе / Е.Н. Соломина // Обучение детей с нарушениями интеллектуального развития: (Олигофренопедагогика): учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Б.П. Пузанов, Н.П. Коняева, Б.Б. Горскин [и др.]; под ред. Б.П. Пузанова. – 2-е изд., стер. – М. : Издательский центр «Академия», 2006. – С. 152 – 171.